

др Љиљана Радуловић,
доцент Правног факултета у Београду

НЕЗНАТНА ДРУШТВЕНА ОПАСНОСТ – ЈЕДАН ОД ЗАКОНСКИХ ОСНОВА КОЈИ ИСКЉУЧУЈЕ ПОСТОЈАЊЕ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

У раду су изложене карактеристике законске одредбе којом је регулисан институт незнатне друштвене опасности. У вези са условима за примену чл. 8. ст. 2. КЗЈ изложена су нека од спорних питања на која указује теорија и која се појављују у практичној примени ове одредбе. У закључку су изложена нова решења садржана у Преднацрту КЗ СФРЈ – Општи део, у којем је у чл. 12. предвиђен нови институт – дело малог значаја.

Кључне речи: *Друштвена опасност. – Незнатна друштвена опасност. – Мали значај дела. – Штетна последица.*

Југословенско кривично законодавство од Законика из 1947. год, па до закона из 1977. год. који су у овом тренутку на снази, прихвата материјално-формалну дефиницију појма кривичног дела, у којој је друштвена опасност суштински елеменат кривичног дела. У свом изворном облику ова концепција је настала у совјетском кривичном законодавству које од Руководних начела из 1919, преко КЗ РСДСР из 1922, до данас, прихвата овај начин дефинисања кривичног дела. Једна од последица материјално-формалног одређења појма кривичног дела јесте и присуство *института незнатне друштвене опасности* као законског основа за искључење постојања кривичног дела (1).

Основна функција одредбе из чл. 8. ст. 2. КЗЈ, којом је дефинисан *институт незнатне друштвене опасности*, јесте корективна и то у смислу елиминисања из круга кривичним законом забрањених понашања, оних која према свом реалном значају том кругу не припадају.

---

(1) За разлику од законодавстава која су, по угледу на совјетско кривично право, дефинисала појам кривичног дела са тежиштем на друштвеној опасности, у системима који прихватају формално одређење појма кривичног дела (буржоаска законодавства) није познат *институт незнатне друштвене опасности* као дериват друштвене опасности. У таквим системима се случајеви на које се код нас примењује институт незнатне друштвене опасности, углавном решавају на плану процедуре, применом начела опортунитета у гоњењу.

Кривична дела у свом законском одређењу представљају апстрактне категорије које је законодавац формулисао имајући у виду најразличитије случајеве у којима се таква понашања као типична испољавају. Друштвени значај добара и вредности које се штите од појединих кривичних дела, као и карактер елемената којима су одређена њихова бића (радња извршења, последица, начин и средства извршења, побуде и сл.), одређују степен опште друштвене опасности сублимиране у појединим врстама деликата. Претпоставка од које полази законодавац јесте да када су у једном људском понашању садржана сва формална обележја по којима оно одговара законском опису одређеног кривичног дела, оно по правилу садржи и онај интензитет друштвене опасности на основу којег улази у круг кривичним законом забрањених дела. Та претпоставка није апсолутна. Управо то нам говори смисао става 2. чл. 8. КЗЈ. Ова одредба указује на чињеницу да законски опис кривичног дела обухвата и најнезнатније повреде заштићеног добра и да закон не може да буде филтер који у кривично право неће пропустити багателне ствари (2). Тај "филтер" треба да буде суд који има обавезу да у сукобу формалног и материјалног (који не може да се разреши на нивоу закона због нужности његове апстракције), применом *инструмента незнатне друштвене опасности*, из круга кривичних дела искључи она понашања која том кругу не припадају, будући да им недостаје материјални, суштински елемент ове врсте неправа.

Као и код других општих основа који искључују постојање кривичног дела, и у чл. 8. ст. 2. КЗЈ прописани су услови чије постојање суд треба да утврди да би по основу *незнатне друштвене опасности* искључио постојање кривичног дела у конкретном случају. Начин на који је законодавац конципирао овај основ за искључење постојања кривичног дела изазива извесне дилеме приликом примене у пракси. На основу првог дела, одредбе из чл. 8. ст. 2. КЗЈ, прилази обавеза суда да утврди да једно чињење, односно нечињење, садржи сва формална обележја неког дела одређеног у закону. Други део одредбе садржи два кумулативно прописана услова чије присуство суд треба да утврди да би искључио постојање кривичног дела по основу незнатне друштвене опасности. Та два услова су да је дело малог значаја и да су незнатне или одсутне штетне последице.

I. МАЛИ ЗНАЧАЈ ДЕЛА – ПРВИ УСЛОВ ЗА ПРИМЕНУ ЧЛ. 8. СТ. 2. КЗЈ

Законодавац не објашњава ближе како треба схватити појам "*дело малог значаја*" (3). Стога се разјашњење тражи уз ослонац на ставове у теорији и судској пракси. У стручној и научној литератури уочавамо два спорна става везана за проблем одређивања појма "*дело малог значаја*":

(2) Ф. Бачић, *Кривично право*, Опћи дио, Загреб, 1979, стр. 197.

(3) У домаћој и страниј литератури могу се прочитати замерке законодавцима због неодређености у конципирању услова за постојање незнатне друштвене опасности. Видети шире А. Михајловски, *О принципу друштвене опасности у нашем кривичном праву*, ЈРКП, бр. 4/66, стр. 504–523.

1. Да ли свако кривично дело под одређеним условима може да добије карактер дела малог значаја;

2. Да ли оцена значаја дела подразумева процену целокупне ”криминалне” ситуације, или смисао ст. 2. чл. 8. КЗЈ подразумева један селективнији приступ околностима настанка и извршења дела;

1. Питање да ли свако кривично дело може да добије карактер дела малог значаја, произлази из околности да се општа и посебна друштвена опасност могу степеновати. У том смислу могуће су ситуације да неко конкретно дело не поседује минимум друштвене опасности који је законодавац имао у виду када је такво понашање прописао као кривично дело. Суштина питања је да ли оне врсте деликата, којима се повређују или угрожавају најзначајније друштвене вредности и добра, која, дакле, имају висок степен опште друштвене опасности, могу у неким појавним облицима, под одређеним околностима, добити такав интензитет конкретне друштвене опасности да се могу сматрати делом малог значаја у смислу ст. 2. чл. 8. КЗЈ.

Код одговора на овако постављено питање у теорији и пракси углавном нема већих размимоилажења. И теорија и судска пракса су сагласне да је смисао *института незнатне друштвене опасности* такав да се он не може применити на сва кривична дела, без обзира на чињеницу што је према закону реч о општем основу за искључење постојања кривичног дела. У теорији се наглашава да су поједина дела по својој природи таквог значаја да имају висок ниво друштвене опасности и онда када су реализована у својој најблажој форми. Треба истаћи да је и судска пракса опредељена у том смислу. Није редак случај да се у делу судске праксе формира став да поједина кривична дела не могу добити карактер дела малог значаја, па се на њих не примењује ст. 2. чл. 8. КЗЈ (4).

Ако прихватимо тезу да је реалан домен примене института незнатне друштвене опасности ограничен, поставља се питање како одредити круг дела на које се примењује (односно не примењује) одредба из чл. 8. ст. 2. КЗЈ, будући да законодавац не поставља одређена ограничења.

У кривичном закону срећемо изванредан број института чија је примена условљена прописаном или утврђеном казном (покушај, судска опомена, условна осуда, и сл.). Судска пракса у ст. 2. чл. 8. КЗЈ у овом смислу нема чврсто упориште, будући да се законодавац овде није одредио према прописаној казни. И поред тога, у неким судским одлукама изражена је склоност да се висина прописане казне уведе као критеријум код одлучивања да ли једно дело може добити карактер дела малог значаја. Овакав приступ не следи интенцију законодавца. Прописана казна у контексту неких других чињеница може да буде релевантна у процењивању значаја конкретног дела, али не и основни критеријум који би по неком аутоматизму суд користио за одбацивање примене ст. 2. чл. 8. КЗЈ.

---

(4) Ф.Бачић наводи примере из праксе судова у Хрватској и истиче да се чл. 8. ст. 2. КЗЈ не примењује на дела: давање лажног исказа; надрилекарство; фалсификовање исправа, итд. *Op. cit.*, стр. 198.

Сматрамо да је природа *института незнатне друштвене опасности* таквог карактера да је домет законске одредбе којом је регулисан такав да њену примену треба ограничити на један ужи круг, условно речено, лакших кривичних дела. Било би целисходно да се кривичним законом примена ове мере ограничи, како је то већ учињено код неких других института, на дела за која је прописана казна до одређене мере. У том смислу је опредељена и судска пракса која било изричито (онда када то наглашава у својим одлукама), било прећутно (када се из образложења то може закључити), води рачуна о прописаној казни. Сматрамо да довољно аргумената иде у прилог томе да се, *de lege ferenda*, предвиди ограничење у смислу да се овај институт може применити само на кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година.

2. Дилема да ли оцена значаја дела подразумева процену целокупне "криминалне" ситуације, или смисао ст. 2. чл. 8. КЗЈ подразумева један селективнији приступ околностима дела, има свој основ у различитим ставовима о садржини друштвене опасности. Један део теорије сматра да друштвену опасност (сходно томе и значај дела) одређују и објективни и субјективни елементи. Судска пракса је у великој мери склона оваквом приступу, па се у процењивању значаја дела у појединим одлукама узимају у обзир практично сви елементи релевантни за одмеравање казне (5). Крајње екстензиван приступ изражен је, на пример, у одлуци Врховног суда Хрватске – Кж 899/72 (6), према којој је примена *института незнатне друштвене опасности* искључена, између осталог, и са разлога што је оптужени раније већ био осуђиван.

Овако широко тумачење елемената који опредељују значај кривичног дела, по нашем мишљењу, није прихватљиво. Сматрамо да неке околности субјективне природе свакако утичу на оцену значаја дела као услова за примену ст. 2. чл. 8. КЗЈ. Међутим, код анализе значаја дела суд треба да испољи већи степен селективности у односу на приступ који постоји код анализе околности релевантних за одмеравање казне. У том контексту сматрамо да, као што није исправно у процену значаја дела укључивати околности које су настале после извршења дела (на пример, понашање учиниоца после извршеног дела), није исправно такву процену заснивати на околностима које су постојале пре него што је дело извршено. Својства и околности субјективне природе које су постојале пре него што је дело извршено, које, дакле, никако нису непосредно везане за конкретно дело које се процењује у вези са евентуалном применом чл. 8. ст. 2. КЗЈ, треба да буду изузете из круга околности релевантних за суд о значају дела. Управо таква околност је ранија осуђиваност коју, по нашем мишљењу погрешно, у наведеној пресуди суд наводи као битну код процене значаја дела као услова за примену наведене законске одредбе.

Сматрамо да овако широко тумачење није оправдано, односно да између околности објективног и субјективног карактера које су битне

---

(5) Б. Златарић, *Кривични законик у практичној примјени*, I свезак, Загреб, 1956, стр. 29.

(6) *Коментар КЗ СФРЈ*, Београд, 1978, стр. 41.

за одмеравање казне и околности које су релевантне за процену значаја дела, нема апсолутног знака једнакости.

Уже схватање, које заступа селективнији приступ околностима релевантним за оцену значаја дела, има своје исходиште у концепцији друштвене опасности као материјалне стране противправности. Према овом ставу, у процењивању друштвене опасности суд треба да се ограничи на околности објективног карактера, превасходно на степен повреде, односно угрожавања, заштићеног добра (7).

II. НЕЗНАТНЕ ИЛИ ОДСУТНЕ ШТЕТНЕ ПОСЛЕДИЦЕ – ДРУГИ УСЛОВ ЗА ПРИМЕНУ ЧЛ. 8. СТ. 2. КЗЈ

Ова претпоставка за примену *института незнатне друштвене опасности* углавном не изазива веће дилеме код примене у пракси, иако законодавац ни у вези са овим условом није дао ближа упутства суду.

Процењујући у конкретним случајевима последицу, суд у смислу ст. 2. чл. 8. КЗЈ треба да утврди да су изостале штетне последице, или да су присутне у слабијем интензитету него што је то типично за дату врсту дела.

Деликти чија се последица састоји у угрожавању заштићеног добра, практично увек испуњавају овај захтев, будући да са њиховим извршењем само настаје опасност да до евентуалних штетних последица дође. Код тих дела одлука суда о примени ст. 2. чл. 8. КЗЈ практично је ограничена на претходно утврђивање малог значаја конкретног дела, што је код деликата угрожавања редак случај. Ако се одређена добра и интереси штите и од самог угрожавања, у фази која претходи повреди, логичан је закључак да су у питању најчешће добра од изузетног друштвеног значаја (нпр. здравље људи, човекова околина, безбедност јавног саобраћаја, општа сигурност људи и имовине, итд.). Сходно томе, природа деликата угрожавања је таква да она, по правилу, у конкретним појавним облицима нису дела малог значаја. Утврђивање одсуства, односно малог интензитета штетних последица, заправо има смисла једино у вези са извршењем деликата повреде.

Има више разлога који указују на потребу да се приликом реформе Општег дела КЗЈ одговарајућа пажња посвети и трансформацији *института незнатне друштвене опасности*. Могући правци реформе назире се и из текста Преднацрта КЗ СФРЈ, Општи део (8).

Одредба која регулише случајеве обухваћене *институтом незнатне друштвене опасности*, издвојена је у посебан члан (чл. 12. Преднацрта). Овим чланом је предвиђен први од четири основа искључења постојања кривичног дела. Поред околности да се норма издваја у посебан члан, и у садржинском смислу учињено је неколико битних измена. Пре свега, у тексту Преднацрта више се не употребљава термин *незнатна друштвена опасност*. Нови институт има назив *дело малог значаја*.

(7) Ф. Бачић, *оп. cit.*, стр. 199.

(8) Комисија СИБ за реформу казног законодавства, *Преднацрт КЗ СФРЈ (Општи део)*, радни текст, Београд, март 1991.

Разлог за ову измену треба тражити у битно промењеној концепцији појма кривичног дела.

Као што смо констатовали на почетку рада, од првих послератних законодавних аката – до данас актуелног кривичног закона, Општи део, кривично дело је дефинисано у свом материјално–формалном изразу са друштвеном опасношћу као суштинском компонентом. Члан 8. Преднацрта дефинише кривично дело као”...противправно дело чија су обележја прописана законом и за које је законом прописана казна”. Будући да у дефиницији није задржана друштвена опасност као елеменат појма кривичног дела, изостао је други став чл. 8. КЗЈ, којим су одређени услови под којима се учињено дело може сматрати делом незнатне друштвене опасности.

Опредељење аутора Преднацрта за формално одређивање појма кривичног дела, условило је и ново решење одредбе из ст. 2. чл. 8. КЗЈ, које је у Преднацрту садржано у чл. 12. који носи назив *Дело малог значаја*.

Први део текста из чл. 12. одговара првом делу ст. 2. чл. 8. КЗЈ, односно и према новој одредби суд би требало да утврди да једно конкретно чињење, односно нечињење, садржи законска обележја одређеног кривичног дела. У даљем тексту уочавају се значајне разлике. У чл. 8. ст. 2. КЗЈ, издиференцирана су два услова под којима се искључује постојање кривичног дела по основу незнатне друштвене опасности, од којих је мали значај дела само један од два равноправна, кумулативно постављена услова. У новој концепцији у Преднацрту један од услова (мали значај дела) трансформисан је у засебан основ за искључење постојања кривичног дела. Други услов из ст. 2. чл. 8. КЗЈ (незнатне или одсутне штетне последице) губи самосталност и постаје једна од компоненти на основу које би суд требало да заснује одлуку о примени *института дела малог значаја*. Дакле, трансформисан је на начин који га ставља у функцију процене значаја дела.

Начин на који су у чл. 8. ст. 2. КЗЈ постављени услови за постојање незнатне друштвене опасности, представља у извесном смислу вештачку конструкцију законодавца. Издвајање (штетне) последице као засебне претпоставке у односу на значај дела, нема логично оправдање и реалну утемељеност. Значај дела је умногоме одређен самом последицом. Последица као елеменат кривичног дела опредељује значај и тежину дела и када дело посматрамо као апстрактну, законску категорију и када се оно процењује у својим конкретним појавним облицима.

Сматрамо да је адекватније решење садржано у Преднацрту, а према којем је одсутност или незнатност штетних последица један од индикатора малог значаја дела у склопу осталих елемената којима су аутори Преднацрта одредили институт из чл. 12. Остали елементи, на основу којих би суд требало да утврди да је дело малог значаја, су природа и тежина дела, околности под којима је учињено и побуде из којих је учињено.

Предлагач се определио за опцију да неком врстом таксативног набрајања пружи суду више елемената на којима би заснивао одлуку да је у питању дело малог значаја. Може се ставити примедба да формула-

ција није савршена, али је у сваком погледу конструктивнија и садржајнија од штуре формулације чл. 8. ст. 2. КЗЈ.

У Преднацрту уз чл. 12. је дата и алтернатива која се састоји у томе да се постојећој одредби дода и други став, према којем се одредбе из ст. 1. чл. 12. могу применити само за кривична дела за која је прописана казна затвора до три године и за која се гони по службеној дужности.

Сматрамо да алтернативну одредбу треба укључити у чл. 12. Уколико би изостало ограничење у погледу прописане казне и нови институт би задржао управо оно решење које је веома проблематично у сада важећој одредби о незнатној друштвеној опасности, а то је формална могућност опште примене овога института. Таква могућност и чини нелегитимним добар део судских одлука у којима се као критеријум за непримењивање ст. 2. чл. 8. КЗЈ, наводи висина прописане казне. Скло-ни смо да овакве одлуке тумачимо као настојање да се, у недостатку чвршћих критеријума постављених у закону, судска пракса ослања на реалне критеријуме, у овом случају на чињеницу да је висина прописане казне израз законодавчевог става о природи и тежини дела, односно да дела запрећена високим казнама не могу добити карактер *дела малог значаја*.

Можда би код формилисања коначног текста требало размотрити да ли је решење да се чл. 12. примењује на дела за која је прописана казна затвора до три године, оптимално. Сигурно је да се код таквих дела у највећој мери појављују случајеви на које ће се примењивати одредба из чл. 12, али не треба искључити могућност примене и на нешто тежа дела, па сматрамо да би било целисходније померање границе примене на дела за која је прописана казна затвора до пет година.

(Примљено 12.09.1991)

*Ljiljana Radulović,
Assistant Professor of the Faculty of Law in Belgrade*

MINOR SOCIAL DANGER — A LEGAL GROUND EXCLUDING THE EXISTENCE OF CRIMINAL OFFENSE

Summary

Minor social danger is the institute in Yugoslav criminal legislation which was applied ever since the first post-war regulation — until the present-day criminal law. This is a consequence of substantive — formal determination of the notion of criminal offense, and the expression of intent to exclude from the sphere of criminal conduct, according to law, those acts which, although corresponding to legal description necessary to be qualified as criminal, in fact do not belong to that category. Along these lines the provision in article 8, paragraph 2 of the Criminal

Law of Yugoslavia is a necessary correction which includes in its abstract framework also the acts which, due to their significance and consequence, do not have the level of social danger which would justify their belonging to the category of criminal offenses.

In course of establishing the concept of this ground for excluding the existence of criminal offense, the law-maker determined the prerequisites necessary for considering an act which formally corresponds to the description of a specific criminal offense as being of minor social danger. Judicial practice and theory point at some dilemmas caused by insufficiently precise formulation of mentioned art. 8. para. 2. Thus the Draft of the Criminal Law of the SFRY is an attempt to conceive different grounds for this institute, which would be aimed at excluding the existence of criminal offense in cases of existing of formal, but not essential, prerequisites to classify some behaviour as criminal act. These new solutions are discussed in the conclusions.

Key words: *Social danger. — Minor social danger. — Minor importance of the criminal offense. — Detrimental consequence.*

Ljiljana Radulović,
Chargé de cours de la Faculté de droit de Belgrade

DANGER SOCIAL MINIMAL — UN DES ÉLÉMENTS JURIDIQUES QUI EXCLUE L'EXISTENCE DU DÉLIT

Résumé

Le danger social minimal est un institut qui est présent dans la législation pénale yougoslave dans une continuité, depuis les premiers actes légaux d'après-guerre jusqu'à la législation pénale actuellement en vigueur. La présence de cette mesure est la conséquence de la définition matérielle et formelle du concept du délit et l'expression des tentatives visant à éliminer de l'espace des comportements sanctionnés par la loi pénale ceux qui répondent formellement à la description du délit mais qui n'appartiennent pas objectivement à ce cercle de comportements interdits. C'est dans ce sens que la disposition contenue dans l'art. 8. al.2. de la Loi pénale de Yougoslavie apparaît comme une correction indispensable de la loi qui, par son caractère abstrait, comprend nécessairement les actes qui de par leur importance et de par la conséquence qu'ils produisent ne présentent pas le niveau de danger social qui justifierait qu'ils soient classés parmi les délits. En concevant cette base pour l'exclusion de l'existence du délit, le législateur a défini les conditions dans lesquelles un acte qui répond formellement à la description légale d'un délit concret est considéré comme danger social minimal. La pratique des tribunaux et la théorie démontrent que certains dilemmes existent que la disposition légale insuffisamment précise de l'art. 6. al.2. de la Loi pénale yougoslave provoque. Centaines de ces remarques ont eu pour résultat que dans le Projet de loi pénale de Yougoslavie on

essyé de concevoir sur d'autres bases l'institut qui aurait pour objectif d'exclure l'existence du délit dans les cas où one condition formelle et non pas substentielle existerait pour classer un comportement humain parmi les délits. A la fin de son travail, l'auteur se penche sur les nouvelles solutions contenues dans le Projet et sur certains avantages qu'elles présentent par rapport à la disposition actuelllement en vigueur contenue dans l'art. 6. al. 2.

Mots clé: *Danger social. — Importance minimale de l'acte. — Conséquence nuisible.*